

לג. – לט:

לג.

כתבה על שני דפי פסולה.

- א. עיין ברש"י שנקט שהכונה שכתב את זה בשני עמודים באותו דף ואפ"ה פסול, ולא מבואר האם פסול מהתורה או מד"ס, ועיין בנתיבות הקדש שנוטה שפסול רק מד"ס.
- ב. מיהו שיטת תוס' שהכונה שכתב את זה בשני דפים וחיברם, ובפשוטו לפי דבריהם פסול מהתורה, ומשום דבעינן שתכתב המזוזה על ספר אחד ולא על שני ספרים, ואם נכתב על שני דפים נחשב שנכתב על שני ספרים.
- והעולם מעיר שאף ס"ת נקרא ספר ואפילו הכי כל ס"ת מורכב מהרבה יריעות מדובקות ומאי שנא, ועיין בחת"ס (או"ח סי' ה) שתמה בזה, ועיין במרומי שדה (ר"ה כו.) שכתב שכל דבר נקרא ספר לפי מה שדרכו וכיון שדרך לדבק ס"ת משום הכי אף אם מדובק חשיב ספר, מיהו מזוזה שאין הדרך לדבקה [וכן גט] ממילא לא חשיב ספר אחד אלא שנים, ופסול.

במזוזה הלך אחר היכר ציר וכו' היכי דמי וכו'.

- בפשוטו אין כאן איזה הלכה כל שהיא, אלא ענינו דבר מציאותי שהמקום שבו נמצא היכר ציר הוא המקום היותר חשוב ועיקר הפתח נעשה עבורו, והדברים מבוארים ברש"י בע"ב שכתב שבגונא שעיקר הפתח לא נעשה עבור המקום שיש בו את ההיכר ציר לא איכפת לן ההיכר ציר.
- ועיין במרדכי (סי' תתקס) שכתב שכל דברי הש"ס הכא היינו בכגון בי גברי ובי נשי ששניהם שוים בתשמיש ושניהם פתוחים לרה"ר, ומשום הכי אזלינן בתר היכר ציר, מיהו בין בית לעליה או בין חדר לבית הפתוח לרה"ר יניח בצד ימין של החדר ולא אזלינן בתר היכר ציר, והיינו כמשנ"ת.

כגון בי גברי ובי נשי.

- א. חזינן חידוש שאעפ"י שבי גברי ובי נשי יש חשיבות שוה לשניהם, וכמו שנכנסים לבית גברי נכנסים לבית נשי, אפ"ה מהני ההיכר ציר לקבוע מהו הפתח העיקרי ובעינן להניח מזוזה באותו צד, והוא חידוש.
- ב. ומבואר [ופשוט] שאעפ"י שמשמש גם לצד השני מ"מ אין שום חיוב להניח מזוזה גם בצד השני, ואעפ"י שלכאורה אף הצד השני מחייב במזוזה, ומאי טעמא לא יצטרכו להניח מזוזה גם בצד השני.
- וטפי מהא יש לתמוה דנראה פשוט שאפילו בגונא שאי אפשר להניח מזוזה בצד שיש בו את ההיכר ציר, מ"מ לא צריך להניח מזוזה בצד השני, ויל"ע מאי טעמא והרי גם הצד השני מחייב במזוזה.
- ג. ומשמע שאין החיוב להניח מזוזה במקום הכניסה של הבני אדם, ועיקר המחייב של המזוזה היינו להניח את המזוזה בפתח, וממילא הצד העיקרי הוא נחשב כפתח וממילא רק בו חייבים להניח מזוזה, ופשוט.

תלי דשא ברישא.

- עיין ברש"י שכתב שהחסרון משום תעשה ולא מן העשוי, והעולם מעיר מאי טעמא שייך כאן פסולא דתעשה ולא מן העשוי, והרי לכאורה המצוה היא ליתן את המזוזה בפתח הבית וכשנותן את הדשא בפתח הבית מקיים את המצוה ליתן מזוזה, ומה לי שנותן את זה ביחד עם הדשא, ומאי טעמא חשיב תעשה ולא מן העשוי.
- ומשמע לכאורה [ויש לדון אי מוכרח] שעיקר המצוה אינו ליתן את המזוזה בפתח הבית, ורק המקום שלהם הוא "הדשא" אלא עיקר החיוב להניח את המזוזה בדשא, וממילא כשנותן את המזוזה ביחד עם הדשא נחשב תעשה ולא מן העשוי, שהרי לא הניח את המזוזה על הדשא, אלא ממילא מונחים על הדשא, ודו"ק.
- [מיהו ידוע שהאחרונים דנו בהא האם הדשא זה המחייב של המזוזה או שזה המקום של המזוזה, מיהו עיקר החיוב חל על הבית, ויש לדון אי שייך לנידון הנ"ל].

שם.

לעיל הובא דשיטת רש"י שהמקור לפסול תעשה ולא מן העשוי במזוזה דילפינן מבנין אב מציצית, והעולם מעיר שאטו נימא שלפי רש"י גם במעקה יהיה פסול של תעשה ולא מן העשוי, ופלא לומר כן, ועיין מהרש"ם (ח"ב סי' נב), וי"ל.

עוד יל"ע האם לפי רש"י נימא שיש פסול של תעשה ולא מן העשוי בס"ת, דילפינן בבנין אב ס"ת ממזוזה, וי"ל.

עשאה כמין נגר פסולה.

א. עיין ברש"י שכתב שהכונה שהעמיד את המזוזה בשכיבה ולא מעומד ומשום הכי פסולה, מיהו עיין בתוס' שהביאו בשם ר"ת שאדרבה המצוה ליתן את המזוזה בשכיבה ואם נתן את המזוזה מעומד פסולה.

ב. ולא מבואר הנושא בהא ומאי טעמא פסול כשלא העמיד את זה בצורה הנכונה.

ועיין בר"ת שנראה בו שעיקר הפסול משום שאין זה דרך כבוד להניח את זה עומד, ועיין בנימוקי יוסף שכתב בשיטת רש"י שאדרבה יותר דרך כבוד להניח את זה עומד ולא שוכב, ומשמע שיסוד הפסול להניח את המזוזה כמין נגר [כל חד כדאית ליה] משום שאין זה דרך כבוד.

ולא מבואר מה לי שלא הניחו את זה דרך כבוד, ומאי טעמא פסול הדבר את המזוזה מהתורה, וצ"ע.

[ויש שביארו שעיקר החסרון משום שכיון שאינו דרך כבוד, ממילא אסור להשאיר את זה כן, וחייבים להוריד את זה, וממילא חסר בהנחה של המזוזה, מיהו הדברים מחודשים, ואף אי נימא דלשיטת ר"ת להניח כמו רש"י הוי קבורת חמור, מיהו לשיטת רש"י להניח כמו ר"ת הוי פחות דרך כבוד, מיהו לא מבואר שהוי בזיון גמור שנימא שיש חיוב להוריד את זה.

ואף אי נימא שיש חיוב להוריד את זה משום שהוי דרך בזיון, מיהו לכאורה כיון שאינו איסור דאורייתא וכדו' ורק שאינו דרך כבוד, לא נראה שיחשב משום הכי שאינו מונח, וצ"ע].

ג. ובאמת שיש שנקטו שאין מחלוקת רש"י ותוס' מה יותר מכובד, אלא שיש הלכה למשה מסיני כיצד להעמיד את המזוזה ופליגי הראשונים מה נאמר בהך הלכה, וכן ביאר בטהרת הקודש, מיהו משמעות הראשונים לא כן.

ד. ויש לציין שבתוספות אנשי שם תמה על ר"ת שס"ל שלהעמיד את המזוזה הוי דרך בזיון וכמו קבורת חמור, דא"כ כיצד מניחים את הספרי תורה בהיכל מעומד, ועיין במרדכי שהביא בשם ר"ת שכתב וז"ל וכשאבנה ארון אם אזכה ארחיבהו לפי העמדת ס"ת מיושב כס"ת שהיה מונח בארון עכ"ל.

שם. – להלכה.

השו"ע פסק כשיטת רש"י שמניחים אותה מעומד, מיהו הרמ"א כתב שירא שמים יצא ידי שניהם ויניח את זה באלכסון, והוא חידוש שבכהאי גוונא יוצאים בין את שיטת רש"י ובין את שיטת ר"ת ואטו לשיטת ר"ת חשיב בכהאי גוונא שוכב, ועיין.

מצוה להניחה בתחילת שליש העליון.

א. משמעות הגמרא נראה שלכתחילה צריך להניח בתחילת שליש העליון ולא סגי בכל השליש העליון וכ"כ הר"מ, מיהו ברא"ש (סי' י) משמע שאף לכתחילה סגי להניח בכל השליש העליון ולא בעינן דוקא בתחילת שליש העליון. [ולפי דבריו כונת הגמרא שמצוה להניחה בתחילת שליש העליון ולא פחות מהא].

ב. ועיין בש"ך על השו"ע (יו"ד סי' רפט סעי' ב) שאם קבע למטה משליש העליון פסולה, ועיין בט"ז.

ג. ולא ידענא מה צריך שיהיה בשליש העליון כדי שלא יפסל, והאם סגי בכך שמקצת מהמזוזה בשליש העליון או שבעינן שרוב המזוזה יהיה בשליש העליון [דרובו ככולו] ושמא בעינן שכל המזוזה תהא בשליש העליון [ומצוי הדבר כשלא דייקו כולי האי בהנחת המזוזה שתהא דוקא בתוך השליש העליון].

לג:

מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח כי היכי דתינטריה.

א. חידוש עצום ניהו שהשמירה של הבית הוי רק מהמקום שנמצאת המזוזה ואילך, ולא שעצם מה שיש מזוזה בבית שומר על הבית, ועיין.

ב. ולא מבואר מאי טעמא צריך להניח את זה בטפח הסמוך לרה"ר ולא מיד בכניסה, שהרי לכאורה צריך לשמור גם על אותו טפח ומאי טעמא לא נניח את המזוזה מיד בכניסה, ושמא בכהאי גוונא נחשב כל הבית כשמור, ועיין.

גן הדסים

חבורת הלכה
 "עטרת שמואל ולאח"
 לע"נ הרב שמואל לאה וליינור ז"ל
 והתורה שמואל ליינור ז"ל

חבורת דף היומי
 "חבורת השותפים"

חבורת מסכתות ש"ס
 "תורת מאיר"
 לע"נ הרב רבינו שאר נחמן ז"ל

ברכפלד

חבורת דף היומי
 "תורה שלמה"
 לע"נ הרב רבי
 נחמן מנחם ז"ל

חבורת הלכה
 "תורת שלמה זלמן"
 לע"נ הרב רבי שלמה זלמן ז"ל

קרית ספר

חבורת דף היומי
 "חבורת השותפים"
 חבורת דף היומי בהלכה
 "חזון יקותיאל"
 לע"נ הרב יקותיאל יצחק ז"ל

חבורת מסכתות הש"ס
 "עליית אליהו"
 לע"נ הרב אליהו ז"ל
 ג' תמוז ה'תשנ"ב ע"פ מכתב יד

חבורת
 לים חפץ
 בבית הדרוש
 קהילת קצות החושן

רבנן אמרי כדי שיפגע במזווה מיד וכו' כי היכי דתינטריה וכו'

בפשוטו אין שום נפק"מ בין שני הטעמים, ומשמעות דורשים איכא ביניהו.

מיהו מצינו לרזן מה בעינן שיהיה בתוך הטפח הסמוך לרה"ר, והאם בעינן שכל המזווה תהא בטפח הסמוך לרה"ר, או שסגי בכך שתחילת המזווה בתוך הטפח הסמוך לרה"ר [והדבר נפק"מ לדידן שמניחים את המזווה באלכסון כמו שכתב הרמ"א], דאם עיקר הדין משום היכר א"כ סגי בכך שתחילת המזווה בטפח הסמוך לרה"ר, שהרי יש היכר מיד בכניסתו [ושמא סגי שהבית מזווה יהיה בטפח הסמוך לרה"ר], מיהו אם ענינו משום שמירה, א"כ יש לרזן דשמא לא סגי בתחילת המזווה כדי שיהיה שמירה, ובעינן שכל המזווה תהא בטפח הסמוך לרה"ר, ועיין.

העמיק לה טפח פסולה.

א. עיין בב"ח (סי' רס) שכתב שטעם הפסול משום דכתיב בשערך כלומר מקום סגירת השער וכל שהיא עמוקה טפח לאו בשערך מיקרי, מיהו עיין במעדני יו"ט שהביא בשם הלבוש שכתב שילפינן הא מדכתיב על מזוזות והאי לאו על אלא תוך.

ב. ועיין בשפ"א שהסתפק בגונא שהעמיק לה טפח, מיהו המזווה עצמה שנמצאת בתוך החקק אין רחוקה טפח מהפתח אלא פחות מהא האם כשר או פסול, ובפשוטו תליא בהא דאם החסרון משום שצריך להניח על מזוזות הבית ולא בתוך מזוזות הבית, א"כ הכא מניח במזוזות הבית, מיהו אם החסרון שצריך להניח את המזווה "בשערך" א"כ לא אזלינן בתר הנקב אלא בתר המזווה.

תעשה ולא מן העשוי.

א. צ"ע שהרי במזווה לא כתיב כלל "תעשה" ומנלן שיש בה את הדין של תעשה ולא מן העשוי.

ועיין ברש"י (בע"א בד"ה תלי דשא) שכתב שילפינן מציצית דכתיב בה תעשה ולא העשוי, ולא מבואר ברש"י כיצד ילפינן מציצית.

ועיין בשדי חמד (מערכת מ' סי' קלג) שכתב דילפינן מבנין אב, והוא חידוש דלכאורה הנושא בתעשה ולא מן העשוי היינו בגדר המצוה האם להניח מזווה או שיהיה מזווה, וכיצד מצינן למילף הא מציצית, ואטו בגלל שבציצית המצוה לקשור ציצית ולא שיהיה ציצית, הכי נמי במזווה המצוה היא להניח מזווה ולא שיהיה מזווה, וצ"ע.

ועיין בספר המצות לגר"פ שתמה מאי טעמא לא נימא שציצית וסוכה שכתב בהו תעשה הוי שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים, ועיין.

ב. ובאמת שהקרי"ס כתב שמה"ת כשר וליכא פסול תעשה ולא מן העשוי מה"ת, שהרי אין לו היקש למזווה ולא בנין אב.

הני פיתחי שמאי פטורים מהמזווה.

א. משמעות הגמרא נראה שאין שום דין וענין לאדם לעשות פתח רגיל ולא פתח שמאי, ולא חשיב שמפקיע מעצמו את המצות עשה בכך שיש לו פתחי שמאי ולא פתח רגיל.

ומשמע לכאורה שאין הביאור שהבית מחייב את המזווה ורק המקום להניח את המזווה הוי על הפתח, דא"כ לכאורה בכהאי גונא שיש לו פתחי שמאי יש לו מחייב להניח מזווה ואין לו כיצד לקיים את חיובו, ויצטרך לעשות פתח חדש כדי להניח בו מזווה, וע"כ שהמחייב להניח את המזווה הוי הפתח ולא הבית, ומשום הכי כשאין לו פתח ליכא כלל מחייב, ודומה הדבר לבגד שאין לו ד' כנפות, ודו"ק.

ב. ומשמע שלא בעינן לעשות פתח אחר כדי שיהיה לו שמירה בבית, ולא חשו חז"ל להא, ופשוט.

לד.

פתחא דאקרנא חייב במזווה וכו'.

הראשונים בעירובין (יא). נחלקו האם סגי בכתלים כדי שיהיה לזה שם פתח לחייב במזווה או לא, ואי נימא שסגי א"כ צ"ע מאי טעמא הכא יש נידון, והרי יש כאן כתלים, ומשמע שכתלים שבקרן זוית גריעי, ועיין חזו"א.

אם יש לו פתח אחד חייב במזווה אחת אם יש לו ב' פתחין חייב בשני מזוזות אמר ר"פ שמע מינה וכו'.

א. צ"ע טובא דלכאורה הכא רגיל בשני הפתחים בשוה [שהרי פתח אחד נמצא בתחילת העליה ופתח אחד בסופן] וכיצד יליף הש"ס מהכא לאינדרונא שאף הפתח שאינו רגיל חייב במזוזה.

ועיין בשטמ"ק שכתב וז"ל דרב הונא איירי בשני פתחים זה אצל זה ואחד מהם רגיל בו טפי מחבירו עכ"ל, וצ"ע דלכאורה בגונא דסוגיין שני הפתחים רגילים בהם בשוה, ואין פתח אחד שיותר רגיל בו מחבירו, שהרי שני הפתחים משמשים כניסה ויציאה לאותו מקום.

ב. ויש שדחקו (עיין בחידושי בתרא) שמשכחת לה שאחד הולך מפתח אחד לחבירו לדבר עמו או לשאול הימנו מידי, ואינו נכנס בפתח השני, ודוחק.¹

כמאן כר"מ אימר דאמר ר"מ מימין משמאל מי אמר.

מבואר הכא חידוש שדינא דדרך ביאתך אינו רק הלכה במקום ההנחה של המזוזה, וזה הצד הראוי להנחה, אלא שהצד שבו באים הוא המחייב של המזוזה, ולהכי כשליכא הא אין חיוב מזוזה, והוא חידוש גדול.

דרך ביאתך בימין וכי עקר איניש כרעא דימינא עקר ברישא.

א. לכאורה לפי"ז איטר צריך להניח את המזוזה ביד שמאל, שהרי דרך ביאתו משמאל ולא מימין.

מיהו עיין במרדכי שכתב וז"ל ואין לדקדק דאם הוא איטר ברגליו ישים המזוזה דרך שמאל ביאתו מידי הוה אתפלין דשאני מזוזה דהוי לשימור כל בני הבית משא"כ בתפלין דהויין לי' לחודיה עכ"ל, ומשמע שאה"נ אין חילוק בעצם בין מזוזה לתפלין, ועיקר החילוק משום שמזוזה נעשית לכל בני הבית.

ועיין בט"ז שכתב וז"ל ואף אם הוא איטר בתר רוב בני הבית אזלינן עכ"ל.

ומשמע מדבריהם שאם כל בני הבית איטרים וכן אם הוא דר לבדו בבית מניח את המזוזה בצד שמאל. [ועיין בביאור הגר"א על הט"ז].

ב. מיהו עיין בש"ך שכתב וז"ל ונראה דה"ה אם א' לבדו דר בבית והוא אטר או שכל בני הבית אטרים דלא דמי לתפלין שהם מצות שבגופו לכך אזלינן בתר ימין דידיה משא"כ מזוזה דאינה אלא חובת הבית לכך אזלינן בתר ימין של כל האדם והיינו שלא חילקו בש"ס ופוסקים בין איטר לשאר האנשים וכן נוהגים עכ"ל.

[ולכאורה שורש הנושא דהש"ך נקט שעיקר כונת הגמרא שמשום הכי הצד ימין זה הצד שהדרך להכנס בו, וזה תחילת הכניסה של הבית, ולהכי לא איכפת לן על כל אדם ואדם מה הוא, מיהו הט"ז נקט שעיקר כונת הגמרא שהדין להניח את המזוזה היכן שמתחילים להכנס, ואין זה שהצד הזה נקרא עיקר הפתח, אלא שיש הלכה בגמרא היכן להניח את זה, ולהכי אזלינן כל פעם לפי האנשים שבאותו בית, ועיין].

יכול יכתבנה על האבנים.

א. יל"ע שהרי לכאורה ליכא עיבוד לשמה, וצ"ע על הסוברים דבעינן עיבוד לשמה.

ובאמת שעיין בהגהות מימוניות (תפלין פ"א ה"ז) שכתב שמכאן למד הר"מ שלא בעינן עיבוד לשמה, שהרי באבנים ליכא עיבוד לשמה.

ב. עוד יל"ע שהרי יש הלכה למשה מסיני לכתוב על הקלף או על הדוכסוסטוס, וכיצד ס"ד שיכתוב על האבנים, ועיין בבית הלוי (בסוף החידושים על התורה עמוד צז) שכתב שאין כונת הגמרא שיהיה כשר רק על האבנים, אלא שקושית הש"ס שיהיה כשר אף על האבנים, ואף שיש הלכה לכתוב על קלף או על דוכסוסטוס מיהו יהיה כשר על האבנים ומגז"ש.

ג. עוד יל"ע שהרי יש הלכה של "מן המותר בפין" ואי אפשר לכתוב תפלין על דבר שלא ראוי למזוזה, וכמבואר בגמרא (מגילה כד:) שאי אפשר לכתוב מזוזה על זהב כיון שלא ראוי לאכילה, ועיין.

לד:

טט בכתפי שנים פט באפרקי שנים.

¹ ושמא נימא שאין הכונה מה יותר רגיל בין שני הפתחים, אלא שיש בבית או בעליה פתחים נוספים, וזימנין שהפתח של הבית פחות משמש מהפתח של העליה, שהרי הפתח של הבית יש לו עוד יציאות משא"כ הפתח של העליה, ולכן הפתח של הבית נחשב פחות רגיל מהפתח של העליה, וכן איפכא, ואין הגדרת רגיל ולא רגיל מתייחסת לשני הפתחים שביניהם אלא לשאר הפתחים שבבית, ודוחק].

א. לכאורה יפלא מאי טעמא כתבה התורה בלשון לע"ז ושפות העמים ולא בלשון הקודש.

ועיין בשל"ה הקדוש (בענין תורה שבע"פ) וז"ל: אל יעלה בדעתך שהתורה כתבה אלו הלשונות שאינם לשון הקודש, אלא הכי פירושו כשברא הקדוש ברוך הוא עולמו, לא היה רק לה"ק כמש"כ רש"י ז"ל בכמה דוכתי, וכשבלל הקדוש ברוך הוא הלשונות בדור הפלגה, בא לשון הקודש ג"כ בשאר הלשונות, והתיבות הנ"ל הם לשון הקודש ונכללו בלשון יוני או בכתפי או באפריקי עכל"ק, וכעין דבריו כתב בחידושי תלמיד הרשב"א ר"י אבן שועב.

ולא ידענא מאי טעמא בכל התורה כולה לא מצינו שתכתוב התורה שנים בכזה לשון, ומאי טעמא יש שלש צורות בלשון הקודש לכתוב שנים [שנים, טט, פת] ועיין.

ב. ולא ידענא האם נימא לענין כל הדברים שנצרכים דיבור שהאומר טט נחשב שאמר שנים בלשון הקודש, ונפק"מ שיש שם דיבור לדיבור גם כשאינו מבין את זה, ועיין.

וכן יל"ע בהנך מילי הצריכים דוקא לשון הקודש האם נימא שאם אמר טט ופת נחשב שאמר שנים, ועיין.

וצריך לדבק שנאמר והיו לך לאות בין ענין וכו'.

א. עיין ברש"י שפירש שכונת הגמרא שאם אין זה מדובק ניכר ע"י המשמוש שיש שם ד' אגרות וחסר בהיה לך לאות ולא לאחרים לאות, והוא חידוש גדול שהרי לא ניכר האות ורק ניכר שיש שם ד' פרשיות ואטו משום הכי חסר בוהיה לך לאות, ועיין.

ב. ויל"ע דלכאורה לפי"ז בתפילין מבהמה גסה [כהאידינא] שאי אפשר למשמש האם יש פרשה אחת או ד' יהיה כשר, והוא חידוש גדול, שהרי מ"מ לא ניכר האות, וצ"ע.

רבי יוסי אומר אינו צריך.

לא ידענא במאי פליג, ולכאורה בהא גופא פליג האם אפשרות למשמש ולדעת שיש הכא ד' פרשיות מגרע "בוהיה לך לאות", ועיין.

תפלה של יד אין עושים אותה של ראש וכו'.

מבואר שאעפ"י שתפילין של ראש נחשב קדושה יותר גדולה מתפילין של יד, מיהו לא נחשב משום הכי סוג אחר של קדושה דנימא שאם נכתב לשם תפילין של ראש לא כשר לתפילין של יד משום חסרון בלשמה, ופשוט, ועיין בשאגת אריה סי' מז.

תפלה של יד אין עושים אותה של ראש לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה.

א. צ"ע מאי טעמא לא נימא שהעשה של תפילין ידחה את האיסור להוריד דבר מקדושתו, ונימא עשה דוחה לא תעשה ככלל התורה כולה.²

ויש לציין שהקושיא הנ"ל רק אי נימא שיש חיוב להניח תפילין כל יום, מיהו אם נימא שאין חיוב להניח תפילין כל יום א"כ לא שייך בהא עשה דוחה ל"ת [ויש לדון בהא ואכמ"ל].

ב. ועיין בפמ"ג (או"ח סי' מב סק"א) שתמה בהא ותירץ וז"ל יש לומר כהאי גוונא שעושה המצוה בפיסול לא שייך דחייה עכ"ל, וצ"ע כונתו.

והעולם מיישב לפי מה שיסד הגרש"ש (נדריים סי' א) שכל הדין של עשה דוחה ל"ת כשגם העשה וגם הל"ת נאמרו כציווי על האדם, מיהו היכא שהל"ת נאמר משום הדבר ולא משום הגברא [כהקדש שהאיסור מעילה שבו משום קדושת הקדש ולא משום דיני הגברא] ממילא לא שייך בהא עשה דוחה ל"ת, ואף הכא כיון שהאיסור להוריד את התפילין מקדושתו הוי משום כבוד התפילין ולא משום דיני הגברא, ממילא לא שייך בהא עשה דוחה ל"ת.

הא בחדתא

עיין ברש"י שכתב שהטעם שתפילין של ראש קדושים משל יד, משום שרוב השם כתוב בהם [דהיינו ש וד']. .

² [ויש לדון אי חשיב כהאי גוונא בעידנא או לא, ותליא מתי נחשב שמוריד את הדבר מקדושתו האם כשמניח את זה על ידו וממילא הוי בעידנא, או שבעצם מה שמחליט שישמש לתפילין של יד הוריד את זה מקדושתו ונמצא שאינו בעידנא].

וצ"ע לפי"ז מאי מהני מה שזה חדש או שהתנה עליהו מעיקרא והרי מעלת התפילין של ראש אינו משום "קדושת תפילין של ראש" אלא משום שכתוב בו השם, ולענין הא מה לי אם זה חדש או ישן, וצ"ע.

כיצד סדרן קדש והיה כי יביאך.

א. מסוגיין נולד מחלוקת רש"י ור"ת (שהובא בתוס') בסדר התפילין שלשית רש"י מניחים את זה כסדר כתיבתן בתורה, מיהו שיטת ר"ת שהופכים את שמע לוהיה אם שמע.

ב. ובפשוטו המחלוקת הנ"ל הוי ככל המחלוקת בתורה שאחד מהם אמת משא"כ אידך, ופשוט.

מיהו ידוע מש"כ המקובלים שהכא שניהם אמת, ויסוד הדברים מצינו בשו"ת מן השמים (סי' ז) שכתב שאלו ואלו דברי אלוקים חיים.

ועיינן בבן איש חי (שנה ראשונה וירא סעי' כא) שכתב וז"ל והנה בתחלה היו חושבין מחלוקת זו כשאר מחלוקת שסברה אחת בטלה, אך בא רבינו האר"י ז"ל והגיד בקבלה מפי אליהו זכור לטוב ששני הסברות אמת, וצריך למעבד תרווייהו, ומימות מרע"ה ועד הגאונים היו מניחים ב' זוגות, וכן איתא בגמרא מקום יש בראש להניח בו ב' זוגות עיי"ש.

ולפי"ז בעקרון אדם שבירך על תפילין דר"ת לא חשיב ברכתו לבטלה, ומשום ששני הדברים אמת.

ועיינן באור לציון שכתב שהמניח תפילין של ר"ת יכוין שאם הלכה כרש"י יוצא בשל רש"י, ואם הלכה כר"ת יוצא בשל ר"ת, ואם הלכה כשניהם יוצא בשל שניהם.

ג. מיהו עיינן במ"ב (סי' לד) שמשמע דפשיטא ליה לא כן, ולשיטת רש"י אין שום קיום מצוה בתפילין של ר"ת,

ולא ידענא האם כונת המ"ב לחלוק על האר"י ולומר שהמניח תפילין של ר"ת לשיטת רש"י הוי כמניח מילי בעלמא, או שכונתו שאעפ"י שודאי שיש תיקונים גדולים מאד בתפילין דר"ת וכמו שהאריך האר"י הקדוש, מיהו אין בהא שום קיום מצוה ואעפ"י שנפעל בהא הרבה תיקונים, ודו"ק.

שם – במחלוקת רש"י ור"ת.

א. בעיקר מחלוקת רש"י ור"ת צ"ע טובא שהרי לעיל (לב.) מבואר שאזלינן בתר מנהגא, ואפילו כנגד אליהו הנביא וכמבואר בגמרא, וצ"ע טובא דא"כ במאי פליגי רש"י ור"ת נראה כיצד נהוג עלמא.

ומקובל לומר שאף לפני רש"י ור"ת היו כאלו שנהגו כן, והיו כאלו שנהגו כן, ועיינן בפסקי תוס' בסוגיין שכתב שמצאו ב' תפילין בירושלים אחד כרש"י ואחד כר"ת.³

ב. מיהו יל"ע דאף אי בהך פלוגתא שייך לומר כן, מיהו לכאורה לענין המחלוקת לעיל כיצד להניח את המזוזה האם עומד או יושב לא מצינו שהיה בזה מחלוקת, ולא מצינו שהיו מקומות שהניחו את הפרשיות של המזוזה שוכבות בתוך התפילין ולא מעומד, וצ"ע כיצד פליג ר"ת ומאי טעמא לא אזיל בתר מנהגא, וצ"ע.

[ויש להוסיף שבלשון ר"ת שהובא במרדכי נראה להדיא שהמנהג היה להניח את הס"ת עומד, ור"ת אמר שמי יתן ואבנה ארון והניח בו ס"ת שוכב].

לה.

הך דבעיא למיחזי אוריא דימין קא חזיא אוריא דשמאל.

א. עיינן בחידושי הגרי"ז שהסתפק למסקנת הגמרא מה טעם הפסול כשהחליף את פרשיות התפילין האם משום שיש הלכה של כסדרן, ויש סדר מסויים כיצד להניח, או שענינו משום שיש הלכה שצריך לראות את האויר של ימין [וכן אידך את האויר של שמאל] ואין זה משום הלכה של כסדרן.

ויש להוסיף דבגמרא בסנהדרין מבואר שאם התפילין לא רואים את פני האויר החיצון פסולים, ומבואר שיש פסול כשאינו רואה את האויר [ואף לענין האמצע לכאורה יש פסול כשאינו רואה את הצד שצריך לראות].

ב. ומשמעות לשון הגמרא נראה שעיקר הפסול משום שאינו רואה את האויר שצריך לראות ולא משום כסדרן.

וצ"ע מאי טעמא בעינן להא וכיון שיש הלמ"ס באיזה סדר להניח את הפרשיות, והוא לא עשה באותו סדר ממילא פסול, שהרי לא עשה תפילין כמו שצריך לעשות.

³ וידוע שבתקופה האחרונה מצאו שרידים מתקופת בית שני ושם נמצאו תפילין משרידי חיילי בר כוכבא והיו הפרשיות מונחות כר"ת ולא כרש"י (עיינן בשו"ת מן השמים סי' ג עם הערות הרב מרגליות).

ובאמת שיש לתמוה כן על כך ש"מ"ד ש"ס"ל שאם הפך חיצון לחיצון ופנימי לפנימי כשר, וצ"ע דכיון שנאמרה ההלכה כיצד להניח את הפרשיות מאי טעמא אם הניח באופן אחר יהיה כשר.

ומשמע דמצינו לדון דשמא הך הלכה הוי רק לכתחילה ולא בדעיבד, וצ"ע.

ג. ולכאורה נפק"מ מכל זה מה הדין כששינה את הפרשיות [ונפק"מ לדידן תפילין דר"ת לשיטת רש"י ותפילין דרש"י לשיטת ר"ת] האם נחשב תפילין פסולות, מיהו יש לזה שם של תפילין לכל דבר, או דלמא שחסר בכל שם וקדושת התפילין, שהרי כיון שצריך להניח את הפרשיות בצורה אחת והוא הניח את זה בצורה אחרת הרי לא עשה כלל תפילין כמו שצריך, ודומה הדבר לאדם שהניח פרשיות אחרות במקום הפרשיות הכתובות בתורה שאין זה רק תפילין פסולות אלא שאין לזה כלל שם תפילין, ודו"ק.⁴

וצריך שיגיע חריץ למקום התפר רב דימי אמר כיון דמינכר לא צריך.

א. לשיטת רש"י איירי הכא בחריץ שבין בית לבית שמבואר לעיל בברייתא שאם אין חריצין ניכר פסולות, וע"כ פליגי בגמרא עד היכן צריך שיהיה החריץ, מיהו עיין ברא"ש שפירש באופ"א.

ב. ולא מבואר בגמרא האם הך דינא הוי לעיכובא או לכתחילה, ולעיל (לד:) מבואר בברייתא שאם אין חריצין ניכר פסולות, ומשמע שאם ניכר לא פסול ורק שלכתחילה לחד מ"ד צריך טפי ובעינן שיגיע חריץ עד מקום התפר.

ומשמע שאף שאין החריץ מגיע עד מקום התפר ורק ניכר מלמעלה, אפ"ה חשיב ד' בתים ולא בית אחד וכשר התפילין מהתורה.

רצועות שחורות הלמ"ס

א. עיין בתוס' כאן שנקטו שהלכה למשה מסיני נאמרה רק לענין הבתים ולא לענין הרצועות, והרצועות לא צריכות להיות שחורות, וכשיטתם נראה בר"מ שכתב (תפילין פ"ג ה"ג) שנוי מצוה שגם הבית יהיה שחור.

ב. ועיין בביאור הלכה (סי' לג) שהסתפק האם מהתורה סגי שיהיה שחור כשיעור הרצועה הנצרכת, או שכל התוספת שיש ברצועה בכלל הרצועה ניהו וצריך להיות שחור, ועיי"ש מש"כ בהא.

ג. ובפשוטו בעינן שיהיה בצבע שחור לגמרי, מיהו עיין בביה"ל (שם) שכתב וז"ל וגדר השחורות עיין בברוך שאמר שכתב שישחירו ממש כעורב ונ"ל דזהו רק למצוה בעלמא אבל מדינא כל שחל עליו שם שחור סגי ליה ולפ"ז אפילו אם היה מראיתו דומה למראה הכחול [שקורין בלא"ה] ג"כ כשר ומ"מ לכתחילה בודאי מצוה להשחירו שיהיה שחור ממש.

וזה כנגד זה נמי לא אמרן אלא בחדתא וכו'.

א. עיין ברש"י שכתב וז"ל בחדתא ונפקסו ודאי עור מקולקל הוא עכ"ל, ומבואר לכאורה שאף שתיים זה כנגד זה כל הפסול שלהם משום שהם עור מקולקל ולא משום שיש כאן קרע זה כנגד זה.

ולא ידענא דלכאורה אם הפסול משום שזה עור מקולקל מה לי זה כנגד זה ומה לי זה שלא כנגד זה, והרי מ"מ זה עור מקולקל.

עוד יל"ע דאטו נימא שאם עשה לכתחילה מעור מקולקל לא קיים את המצוה, והרי לא שמענו בשום דוכתא שעור מקולקל פסול לתפילין, ואטו נימא שכונשקרקע התפילין זה כנגד זה נימא שמלמפרע לא קיים את המצוה שהרי איגלאי מילתא שזה עור מקולקל.

ב. ומשמע מכל זה שאין זה סתם פסול של עור מקולקל, אלא עיקר ענינו שמתו קרע נחשב בעייתו רק כשהוא קרע מחמת קלקול העור, מיהו כשאין הקרע מחמת קלקול העור אין הקרע בעייתו, מיהו כשליכא קרע אין שום פסול בעור בכך שהוא מקולקל, ופשוט.

ועיין במ"ב שכתב שאף אם נקרע משום סיבות אחרות ולא משום שהעור מקולקל פסול, וצ"ע טעמא דמילתא, והרי נראה ברש"י שכל הפסול משום שזה עור מקולקל, ולפי דברינו ניחא קצת שעיקר הפסול אינו משום העור המקולקל אלא משום הקרע, ופשוט.

לה:

⁴ ונפק"מ טובא איכא בהא באדם שאינו מניח תפילין של ר"ת האם יכול לכתוב תפילין של ר"ת שאם נחשב התפילין של רש"י כתפילין פסולות לא חשיב שאינו בר הנחת תפילין, מיהו אם הוי סוג אחר לגמרי, א"כ הרי זה כמניח תפילין של ג' פרשיות שכלל אינו בתורת המצוה. וכן נפק"מ בכתב תפילין לשם רש"י אם יכול לשנותו לר"ת או לא, דאם הוי תפילין פסולות א"כ עכשיו שמתקנם מהני, מיהו אם לא נחשב כלל תפילין א"כ לא עשה את זה לשם תפילין, וממילא פסול.

וכמה שיעוריהו וכו'

א. עיין בטור (או"ח סי' כז) שכתב שאם פחת מאורך או מרוחב הרצועות אינו מעכב, מיהו עיין בב"י (שם) שנקט בשיטת הר"מ שמעכב, ומשום הכי פסק בשו"ע שאם יש לו אחר יקח אחר.

ולא מבואר שורש הנושא, ואם יש הלכה למשה מסיני בשיעור הרצועות מהיכ"ת שלא יעכב.

ב. ועיין בחזו"א (או"ח סי' ד סק"א) שכתב וז"ל ונראה דשיעור אורך רצועות הראש המוזכר ברי"ף ובר"מ הוא עפ"י חכמת האמת לרמז על פנינים גבוהים אבל אינם שיעורים בעיקר המצוה ... ואין השיעורים אלא על דרך הקדושה ואף שיעורים הנאמרו בגמ' לאו שיעורים של הלמ"מ דא"כ לא היו שואלין בגמ' מכלל דאית להו שיעורא והי' נזכר בגמרא שזה הללמ"מ אלא זהו שיעור דרבנן וקבעו לפי הנאות בנוי המצוה עכ"ל.

ועי"ש בחזו"א שכתב שאף השיעורים הנזכרים בגמרא דמעכבי אם אין לו תפילין יניח את אותם תפילין ויברך עליהם כיון דמדאורייתא הם כשרות.

מאימתי מברך עליהם משעת הנחתן וכו' משעת הנחה עד שעת קשירה.

משמעות הגמרא נראה שכל זמן שהתפילין מונחות ולא קשורות אין שום קיום מצוה, ומשום הכי חשיב עובר לעשייתן שהרי הקיום מצוה רק אחרי שקשר את התפילין והוא מברך לפני הקשירה, ופשוט.

לו.

סח מברך אחת לא סח מברך שתיים.

א. שיטת רש"י שאם לא סח מברך רק על תפילין של יד "להניח תפילין" ולא מברך כלל על של ראש, ואם סח מברך על של ראש "על מצות תפילין".

ולא מבואר ברש"י האם הטעם שכשלא סח מברך ברכה אחת משום שתפילין של יד ותפילין של ראש נחשבים מצוה אחת, ולהכי מברכים עליהם רק ברכה אחת, או דלמא שאה"נ הוי ב' מצוות ורק שמ"מ אפשר בברכה אחת לפטור את שניהם, ועיין בקטע הבא.

ב. מיהו שיטת ר"ת שכל פעם מברך ב' ברכות, ובפשוטו הביאור שהוי ב' מצוות ומשום הכי כל מצוה ומצוה מחייבת ברכה בפנ"ע, וכן ביאר דבריו במיוחס לרשב"א.

ולא מבואר מאי טעמא בסח מברך גם להניח וגם על מצות, והיכן מצינו מצוה שיש לה ב' ברכות.

ועיין במיוחס לרשב"א שכתב שאה"נ הראש מחייב רק ברכה אחת, מיהו מברכים שוב להניח על של יד כדי להודיע שהיד והראש הוו ב' מצוות דשייכי להדד⁵, ועי"ש שכתב שי"א שצריך למשמש בתפילין של יד קודם שיברך להניח, שהרי הברכה גם על זה.

ולפי"ז אם מניח רק תפילין של ראש מברך רק על מצות ולא להניח, ופשוט.

ג. מיהו עיין בב"י (סי' כו) שכתב בשם הסמ"ג וספר התרומה שלר"ת אף אם יש לו רק תפלה אחת מברך עליה ב' ברכות, וצ"ע טעמא דמילתא.

ועיין בב"י שכתב בביאור דבריהם וז"ל ואפשר שטעמם משום דסברי שברכת להניח היא ברכת תחלת עשיית המצוה וברכת על מצות היא ברכת סוף עשיית המצוה ומהאי טעמא כשאינו מניח אלא של ראש או כשסח בין תפלה לתפלה מברך שתיים על של ראש והילכך כשאינו מניח אלא של יד נמי צריך לברך עליה שתיים דכל שאינו מניח אלא תפלה אחת הנחתה היא תחילת המצוה וסופה עכ"ל.

ויל"ע בהא והיכן מצינו שחזו"ל תקנו ב' ברכות על מצוה אחת, וצ"ע.

שם – בשיטת רש"י.

א. לעיל הובא להסתפק בשיטת רש"י שס"ל שמברך ברכה אחת גם לשל יד וגם לשל ראש, האם ענינו משום שהתפילין של יד והתפילין של ראש נחשבים כמצוה אחת, ומשום הכי מחייבים רק ברכה אחת, או דלמא שאה"נ הוי ב' מצוות, ורק שבברכה אחת אפשר לפטור את שניהם.

ועיין בשו"ת פאר הדור לרמב"ם (סי' ח) שכתב מפורש שנחשב כב' מצוות, ורק שאפשר לפטור אותם בברכה אחת, ולא בעינין לברך על כל אחד בנפרד.

ולפי"ז ניחא מאי טעמא כשסח מברך ברכה בנוסח אחר, ומשום שתפילין של ראש מצד עצמם מחייבים ברכה אחרת, שהרי הוו מצוה אחרת, ולא מחייבים את הנוסח של תפילין של יד.

גן הדסים

חבורת הלכה
"עטרת שמואל ולאח"
 לע"נ ה"ג שמואל ולאח וליינר ז"ל
 והתורה שמואל ליינר ז"ל

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"

חבורת מסכתות ש"ס
"תורת מאיר"
 לע"נ הרב ר' מאיר ברוך ז"ל

ברכפלד

חבורת דף היומי
"תורה שלמה"
 לע"נ הרב ר' שלמה ז"ל
 ונחם מנחם ז"ל

חבורת הלכה
"תורת שלמה זלמן"
 לע"נ הרב ר' שלמה זלמן ז"ל

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"
 חבורת דף היומי בהלכה
"חזון יקותיאל"
 לע"נ הרב ר' יקותיאל ז"ל

קרית ספר

חבורת מסכתות הש"ס
"עליית אליהו"
 לע"נ הרב ר' אליהו ז"ל
 ג' תמוז ה'תשנ"ב

חבורת
ליב חפץ
 כבוד הרב
 קהילת קצות החושן

ולפי"ז אף אם מניח רק תפילין של ראש [וכגון שאין לו תפילין של יד] מברך על מצות תפילין, ומשום שזה הברכה הנדרשת לתפילין של ראש, ורק שאפשר לפטור אותם בברכה אחרת, מיהו כשלא פוטר אותם בברכה אחרת, ממילא ברכתם "על מצות" וכ"כ השטמ"ק והקר"א.

ב. מיהו עיין ברש"י שנראה מדבריו שעיקר החילוק בין תפילין של יד לתפילין של ראש, משום שתפילין של יד הוי תחילת המצוה ותפילין של ראש הוי סוף המצוה, ומשמע שאין הנושא שתפילין של ראש מחייב מצד עצמו ברכה אחרת, אלא שיש ברכה בפנ"ע על גמר המצוה, ויש לדון אי מוכרח.⁶

סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה.

משמעות לשון רש"י (בד"ה סח) נראה שאין איסור לדבר בין תפילין של יד לתפילין של ראש, ואעפ"י שגורם בכך ברכה שאינה צריכה, ועיין בתוס' שתמהו בהא, שהרי גורם לחייב ברכה סתם.

ובפשוטו אי נימא ש"ל לרש"י שהתפילין של ראש מחייב ברכה בפנ"ע [וכמשנת"ל] לא קשה כ"כ, ומשום שאה"נ יכול לפטור את זה בברכה על של יד, מיהו כיון שמצד עצמו מחייב ברכה לא שייך בהא דינא דברכה שאינה צריכה.

[ועיקר הדין של ברכה שאינה צריכה היינו דוקא בגונא שגורם לחייב חיוב נוסף, וכגון במוציא עוד ס"ת וכמש"כ הראשונים בסוגיין, וכן אי נימא שתפילין של יד ותפילין של ראש הוי מצוה אחת, ומצד עצמם צריך לברך עליהם ברכה אחת ולא שנים, והוא גורם שיתחייבו בב' ברכות, מיהו בדבר שמצד עצמו מחייב ברכה נפרדת ורק שאפשר לפטור אותו בברכה אחרת ס"ל לרש"י דליכא בהא חסרון של ברכה שאינה צריכה, ודו"ק].

כל זמן שכן עיניך יהיו שתיים.

עיין ברא"ש (תפילין סוף סי' סו) שכתב שהך דינא הוי רק לכתחילה, מיהו אם אין לו תפילין של יד מניח תפילין של ראש וכמבואר לקמן (לח). שתפילין של יד לא מעכבים את של ראש ושל ראש לא מעכב את של יד.

ולא ידענא האם הכונה שאעפ"י שיש דין "שכל זמן שבינ עיניך יהיה שתיים" מיהו אינו מעכב, והוי רק דין לכתחילה, או שליכא כלל דין שכל זמן שבינ עיניך יהיה שתיים, וכל הדין הוי רק ילפותא לסדר הורדת התפילין ולא טפי מהא, ועיין.

[ויש לדון באדם שיש לו עכשיו תפילין של ראש ואח"כ יהיה לו תפילין של יד האם נימא שיניח עכשיו תפילין של ראש, ומשום שהך דינא הוי רק הלכה בסדר ההורדה, או שנימא שיצטרך להמתין לכתחילה לקיים את הדין של כל זמן שבינ עיניך יהיה שתיים, ואינו מוכרח].

מניחן וכשיגיע זמןן ממשמש בהם.

לא מבואר דלכאורה אין זה עובר לעשייתן וכיצד יכולים לברך.

ועיין ברבינו יונה (ברכות כ: ד"ה משעה) שכתב להוכיח מהכא שבמצוה נמשכת אפשר לברך גם אחרי תחילת המצוה, ואעפ"י שלא נחשב עובר לעשייתן לענין הזמן שכבר עבר, מיהו לענין המשך המצוה נחשב עובר לעשייתן. [והאחרונים האריכו שאה"נ הברכה עולה אף על הזמן של קודם הברכה, ולא נחשב שמעיקרא קיים את המצוה בלא ברכה, ואחרי שמברך ממילא הברכה מתייחסת להכל, ועיין בחידושי רבי שמואל בפסחים פ"ק].

וכשיגיע זמןן ממשמש בהם.

א. לא מבואר מאי מהני המשמוש, וכיון שכבר הניח את זה מה לי אם ממשמש בהם או לא, ועיין ברש"י שכתב שנחשב "כאילו הניחם" וצ"ע ביאור הדברים וכיצד נחשב כאילו הניחם.

ועיין בתוס' שהסתפקו האם אף בציצית מהני המשמוש או רק בתפילין שיש מצוה למשמש בהם כל שעה, ועיין בב"י (או"ח סי' ח) שהרא"ש לא הכריע בהא, ומשום הכי לענין ציצית כתב שטוב למשמש ולא כתב שחייבים למשמש.

ב. ובפשוטו להך גיסא שדוקא בתפילין מהני המשמוש, א"כ לכאורה גדר הדברים שאכתי לא נשלם המצוה, וכמו שמצינו בתוס' בסוכה שע"י נענונים נחשב עובר לעשייתן, ומשום שלא נגמרה המצוה לגמרי, הכי נמי לענין תפילין נחשב שלא נגמר מצות התפילין לגמרי בלא משמוש, וזה כונת רש"י שנחשב כאילו הניחם, [ויש לחלק, ועיין].

מיהו אי נימא לא כן, ונימא שאף בציצית מהני המשמוש, צ"ע כיצד מהני המשמוש, ואטו יש מצוה למשמש בציצית.

⁶ ובפשוטו מצינן לדון שיש לתמוה היכן מצינו על מצוה אחת שיש ברכה על תחילתה ויש ברכה על סופה, וע"כ שהכונה שאעפ"י שהוי ב' מצוות מיהו שייכים אחד בשני, וכל זמן שבינ עיניך יהיו שתיים, ומשום הכי נחשבים שני המצוות כמצוה אחת שיש לה תחילה ויש לה סוף.

ג. ובפשוטו אה"נ להך גיסא עיקר מה שאפשר לברך משום שאין הכא חסרון של עובר לעשייתן, ומשום שהוי מצוה הנמשכת וכל כהאי גונא אין חסרון של עובר לעשייתן (וכמשנ"ת לעיל מרבינו יונה), ורק דמ"מ להיכר בעלמא צריך למשמש, ואעפ"י שאינו מעיקר הדין. [ויש לדון נפק"מ באינו יכול למשמש האם יכול לברך או לא, ועיין].

ועיין ברש"י שכתב "שהוי כאילו הניחם" ולא מבואר ביאור הדבר, וכיצד מהני, ועיין בתוס' שדנו האם הך מילתא מהני גם בציצית או דוקא בתפילין שמצוה לשמש בהם כל שעה.

מלמד שהראה הקב"ה למשה קשר של תפילין.

עיין באור זרוע שכתב שהקב"ה הראה למשה את הקשר של תפילין כמו שהראה לו את תבנית ההיכל ואת כל כליו.

ועיין בחידושי הגרי"ז (הלכות תפילין) שכתב שעיקר מה שהראה הקב"ה למשה את הקשר של תפילין ענינו משום שיש דין לעשות את הקשר בדיוק כמו שהקב"ה הראה למשה, וכל קשר שיעשו בצורה אחרת מיפסל אף בדיעבד, ומשום הכי הראה הקב"ה למשה את הקשר של תפילין שידע שכך בדיוק עושים, וכל צורה אחרת של קשר פוסלת אף בדיעבד.

[ונפק"מ שהעושים את הקשר לא בדיוק בצורה של ד', להך גיסא שהקשר האמיתי הוי בצורה של אות ד', א"כ מיפסל אף בדיעבד].

עד שתשקע החמה.

עיין בחזו"א שתמה מאי טעמא צריך לחלוץ בשקיעה מספק, והרי מבטל מצות עשה דאורייתא של תפילין, וכיון ששקיעה הוי ספק יום ספק לילה נימא שב ואל תעשה עדיף.

ולא ידענא מאי קשיא ליה והרי לכאורה האיסור להניח תפילין הוי לאו או איסור עשה, מיהו מה שלא מניח תפילין לא הוי ביטול עשה, שהרי נמנע משום צורך כל שהוא, וכמו שיכול אדם להמנע מתפילין אם צריך לצאת לעסקיו ולא חשיב ביטול עשה, הכי נמי אם חולץ את זה משום ספק איסור לא חשיב כלל ביטול עשה, ועיין.

[ויש לדון בהא דשמא נימא בהא ספק עשה דוחה ספק לא תעשה].

עד שעת שינה וכו'.

א. עיין ברש"י שנקט שהנך תנאי סבירא להו שלילה לאו זמן תפילין, ותמה השטמ"ק דא"כ חייב לחלוץ מיד בשקיעת החמה [ועכ"פ בצאת הכוכבים] כדי שלא יעבור בלאו של הנחת תפילין בלילה [דאיכא בהא לאו כמבואר בגמרא בע"ב].

ועיין ברא"ש ובספר התרומה שכתבו שאף אם יש לאו על הנחת תפילין בלילה מיהו הלאו על פעולת ההנחה, מיהו אם התפילין מונחים עליו מבעוד יום לא עובר איסור בכך שהתפילין מונחים עליו אף בלילה.

ועיין בבית הלוי (ח"ג סי' נא) שכתב שכן מבואר להדיא בירושלמי שכל הלאו היינו על מי שלובש תפילין בלילה, ולא על מי שלא מוריד את התפילין, וכן האריך בעמק ברכה (תפילין סי' ז).

ב. ולא מבואר טעמא דמילתא, ולכאורה אם יש איסור בתפילין בלילה מאי טעמא תלוי האם לובש את זה בלילה או שלובש את זה מבעוד יום.

ועיין בקרית ספר שנראה בו שכל הדין שלילה לאו זמן תפילין היינו שלילה אינו זמן הנחת תפילין, מיהו אם הניח את התפילין ביום מקיים מצוה אף בלילה, ולילה לא מופקע מקיום מצות תפילין, ורק ממצות הנחת תפילין, והוא חידוש.

ג. מיהו עיין ברא"ש שדחה הך שיטה וכתב שלא מסתברא לחלק בין לבש את התפילין ביום לבין אם לבש את התפילין בלילה.

ועיין בתוס' שכתבו שסוגיין כמ"ד לילה זמן תפילין, ורק שמד"ס יש איסור להניח תפילין שמא יפיח בהם ובהך איסורא פליגי מאיזה שעה חז"ל גזרו את האיסור הנ"ל.

לו:

לילה זמן תפילין.

א. בפשוטו להך גיסא שלילה זמן תפילין ענינו שהוא חלק מהחויב של מחר, וכמו שבכל התורה כולה היום מתחיל מהלילה, הכי נמי הכא היום מתחיל מהלילה, ופשוט.

מיהו עיין ברש"י שכתב וז"ל שרוב בני אדם כותבים בימין" ומשמע ברש"י [ויש לדון אי מוכרח] שאין כונת הגמרא שיש דין לכתוב בימין, אלא שסתם כתיבה הוי בימין, ואין לנו הכרח שיש דין לכתוב בימין.

רב אשי אמר מידכה כתיב יד כהה.

א. בפשוטו אין מחלוקת לדינא בין המקורות שמניחים תפילין בשמאל, ומשמעות דורשים איכא ביניהו.

מיהו מצינו לדון שיש נפק"מ לענין אדם שכותב בימין ושאר מלאכות עושה בשמאל באיזה יד יניח תפילין, דאם ילפינן מ"מה כתיבה בימין אף קשירה בימין" א"כ מניח תפילין ביד שמאל, מיהו אם ילפינן "מידכה יד כהה" א"כ אדם כזה צריך להניח תפילין ביד ימין, שהרי את רוב המלאכות עושה בשמאל וממילא הימין נחשבת ה"יד כהה"

ב. ועיין בתוס' שדנו בהא, ובשו"ע (או"ח סי' כז) הביא בזה מחלוקת ראשונים, ועיין בביאור הגר"א שנקט שפליגי האם קיי"ל לילפותא ממה כתיבה בימין, או שקיי"ל כהך מ"ד שיליף מ"יד כהה".

ידך לרבות את הגידם.

א. לא מבואר מאי טעמא בעינן לרבותו, והרי כיון שיש לו את מקום ההנחה [שהרי מהקיבורת ולמעלה לא נחתך לן] פשיטא שחייב להניח תפילין, ומהיכי תיתי למיפטריה.

ועיין ברש"י שנראה בו שהיה צד למעט אותו כיון שזה יד רצוצה וחלשה, וצ"ע ביאור הדברים שהרי עדיין יש לו את מקום ההנחה.

ב. ומשמע לכאורה שאין הביאור שהחייב להניח תפילין בזרוע מעל הקיבורת, אלא החייב להניח תפילין ביד – והמקום ביד היינו מעל הקיבורת, מיהו גוף המצוה אינו להניח מעל הקיבורת אלא ביד, ולהכי ס"ד שאדם שנקטעה ידו לא חשיב שיש לו יד, וממילא פטור מתפילין, ומשום הכי בעינן קרא לרבותו.

אין לו זרוע פטור מהתפילין.

עיין ברש"י שכתב שאיירי כשאין לו זרוע שמאל, ולכאורה עיקר החידוש שלא יניח תפילין ביד ימין, ולא אמרינן שכשאין יד שמאל ממילא יניח ביד ימין, ודו"ק.

מי שיש לו שני ראשים באיזה מהם יניח תפילין.

א. לא מבואר מה היה ספקו, ומאי טעמא לא יניח באיזה ראש שרוצה.

ועיין בקר"א שכתב שמספקא לש"ס דשמא יצטרך להניח דוקא על ראש השמאלי, וכמו שבתפילין של יד מניח דוקא ביד השמאלית, וע"ע בדובב מישרים (ח"ג סוף סי' לא) מש"כ בהא.

ויש לדון בהא דלכאורה אף ביד אין הלכה של "צד שמאל" אלא הוי הלכה להניח ביד שמאל שהיה היד הכהה והיד שלא כותב בה וכו', מיהו לענין הראש שלא שייך הנך טעמי מאי טעמא יצטרך להניח דוקא בראש שמאל ולא בראש ימין, ועיין.

ב. ויש אחרונים שנקטו שספק הש"ס האם צריך להניח תפילין בראש אחד או בשני ראשים, ולא מבואר טעמא דמילתא, ומאי טעמא יצטרך להניח תפילין בשני ראשים.

[ומצינו למימר שענינו משום שנחשבים כב' אנשים, מיהו צ"ע דלפי"ז מה יש להסתפק ופשיטא שיניח בכל ראש וראש, וע"כ שודאי שהוי אדם אחד, וכמו שכתבו תוס' בשם המדרש, וצ"ע דא"כ מאי טעמא יניח תפילין אחד ולא שנים].

ומשמע לכאורה שגדר המצוה של תפילין של ראש אינו שאדם חייב להניח תפילין, ומקום הנחתו בראש, אלא שאדם חייב שיהיה בראשו תפילין, ולהכי אם יש לו ב' ראשים מספקא לש"ס שממילא חייב להניח ב' תפילין ומשום שכל ראש וראש מחייב בפנ"ע להניח תפילין עליו.

[וידוע קושית התור"ד מאי טעמא לא מהני שליחות בתפילין, והצפנת פענח ביאר שבתפילין אין חיוב על כל אדם להניח תפילין, אלא גדר החיוב שעל כל ראש יהיה תפילין וכמבואר הכא וממילא לא יהני שליחות דמ"מ על ראשו של המשלח לא היה מונח תפילין].

א"ל או גלי או קביל עלך שמתא.

א. עיין בתוס' שכתבו שבעולם הזה ליכא, [ומשום הכי איקפיד רבי על פלימו].

ויש לציין לבן יהודע בסוגיין שכתב וז"ל הנה פה בעירי בגדד נולד מאשה אחת ילד שיש לי שני ראשים אך נתביישו להראות אותו ורק הוליכו אותו אצל רופא אבל לא חי יותר משלשה ימים והגידו לי אנשים שהיו קרובים ליולדת שראו אותו וגם למיילדת שאלתי והגידה כן, וגם לרופא שאלתיו ע"י אדם אחד ואמר כן הוא והגוף אחר ורק מן הצואר מתחלק לשני צוארים ושני ראשים גמורים בגולגלת ועינים ואוזניים וחוטם ופה באין מחסור.

וצ"ע מאי טעמא הקפיד רבי על פלימו, והרי משכחת לה כזה תינוק, ועיי"ש בבן יהודע שכתב שאעפ"י ששייך כהאי גונא מיהו הוי בכלל טריפה וממילא לא מגיע לכלל י"ג שיניח תפילין, ומשום הכי הקפיד רבי.

ב. מיהו צ"ע דא"כ מאי מייתי הש"ס מההוא סבא שנולד לו תינוק כזה, והרי שם לא ראינו שאינו טריפה ורק שנולד כן, מיהו נחשב טריפה, ולא מגיע לכלל י"ג שיניח תפילין, ונמצא שפלימו שאל שאלה שאין בו שום היכ"ת, וצ"ע. (ועיין בחת"ס שו"ת יו"ד סי' רצו מש"כ).

תנא ליה חייב ליתן לו י' סלעים.

עיין ברש"י שכתב שאפשר לצמצם שיצאו שניהם בבת אחת, ולכאורה לפי"ז כל הדין שבכהאי גונא חייב י' סלעים היינו רק בגונא שידעינן בודאי שיצאו שני הראשים יחד, מיהו אם לא ידוע איזה ראש יצא תחילה לא חייב י' סלעים, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ופשוט.

תנא ליה חייב ליתן לו י' סלעים.

א. פשוטת הסוגיא נראה שאעפ"י שהוא אדם אחד אפ"ה חייב י' סלעים, ומשום שכל ראש מחייב בפנ"ע לפדיון, והוא חידוש עצום דבפשוטו החיוב לפדות את האדם, ולא לפדות את הראש, ומה לי שיש לו ב' ראשים.

ב. והעולם מסתפק בכהאי גונא מה הדין אם נתן רק ה' סלעים האם נפדה ראש אחד, ומשום שכל ראש וראש צריך פדיון נפרד, ופודים את הראש, או דלמא שודאי שהפדיון הוא לאדם ולא לראש, ורק שהחמש סלעים בגולגלת תלא רחמנא, וכיון שיש לו ב' ראשים ממילא אפשר לפדות אותו רק ב' סלעים ולא בה' סלעים כמו שאר בני אדם.

[ויסוד הספק מה כונת הש"ס בגולגלת תליא רחמנא האם שפודים את הגולגלת ולא את האדם, או שהשיעור של ה' סלעים נקבע לפי כל גולגלת וגולגלת].

לז:

שאני הכא דבגולגלת תלא רחמנא.

א. צ"ע טובא מאי משני הש"ס והרי מ"מ הוא טריפה וטריפה פטור מפדיון הבן ומאי טעמא הכא יתחייב בפדיון.

ובפשוטו לשיטת רש"י עיקר תירוק הש"ס שאעפ"י שנפל פטור מפדיון הבן טריפה חייב בפדיון הבן, והדר ביה הש"ס במה שס"ל לפטור טריפה מפדיון הבן כמו שנפל פטור מפדיון, וכן ביאר החת"ס (שו"ת יו"ד סי' רצו).

מיהו יל"ע שהעיקר חסר מן הספר, והוי ליה לש"ס למימר שיש חילוק בין טריפה לנפל.

ב. ולפי"ז עולה להלכה מסוגיין לשיטת רש"י שטריפה חייב בפדיון הבן, מיהו עיין בתוס' שחלקו ופשיטא להו שטריפה פטור מפדיון הבן.

ג. ועיין במאירי (ב"ק יא): שכתב שכונת הש"ס לחלק בין נולד טריפה לבין נעשה טריפה אח"כ, ואם נולד טריפה חייב בפדיון הבן, מיהו אם נעשה אח"כ טריפה פטור מפדיון הבן, וזה כונת הגמרא "בגולגלת תלא רחמנא" עיי"ש, מיהו צ"ע קצת שהעיקר חסר מן הספר, ועיין.

מאי ביניהו

א. בפשוטו קושית הש"ס דבין לרבי ישמעאל ובין לרבנן לא יכול ללבוש כשאין לו ד' כנפות, ומשום שאעפ"י שלרבי ישמעאל כל אחד נחשב מצוה בפנ"ע, מיהו אם חסר ציצית בכנף אחד מבטל מצות עשה של ציצית [שהרי מבטל את המצוה להניח באותו כנף ציצית] וא"כ לכו"ע לא יכול ללבוש בגד בלא ד' כנפות, ומשום הכי הק' הש"ס מאי ביניהו.

מיהו תמהו האחרונים (עיין בשפ"א ובחזו"א) לשיטת המרדכי שאדם שאין לו ציצית יכול ללבוש בגד של ארבע כנפות בלא ציצית, א"כ איכא נפק"מ טובא בין רבי ישמעאל ורבנן האם אדם שיש לו רק ג' ציציות צריך לקשור את זה, או שמעכבין זה את זה ויכול ללבוש בגד של ד' כנפות בלא להניח שום ציצית, ומה קושית הש"ס מאי נפק"מ.

ב. ועיין בחזו"א שתמה כן ותי' וז"ל ואפשר שאין כאן שאלה מאי ביניהו ורק שבגמרא הביאו כל האמוראים נפק"מ שיש בין רבי ישמעאל לר"ע, והחידוש שיש בהא עכ"ל.

מיהו עיין בשפ"א שכתב שמשמע מהכא שאם אין לו ציצית אסור לו ללבוש בגד של ד' כנפות, ודלא כשיטת המרדכי.

ב. מיהו הביא המרדכי שיש חולקים על כך, וסבירא להו שיש בזה איסור, וצ"ע דא"כ מאי טעמא בסוגיין לא הפרישו אותו משום האיסור הדאורייתא שיש בלבישת ד' כנפות בלא ציצית ואף שהוי כרמלית דרבנן.

ובפשוטו הביאור שאעפ"י שיש בזה איסור דאורייתא, מיהו הוי רק ביטול עשה בשב ואל תעשה, וכבוד הבריות דוחה עשה בשב ואל תעשה, ועיין במג"א (או"ח סי' יג סק"ח) שתמה כן על המרדכי. [מיהו יש לדון בהא דאי חשיב שב ואל תעשה, א"כ שידחה אף איסור שבת, שהרי לחד גיסא כבוד הבריות דוחה אף לאו דאורייתא בשב ואל תעשה, ולא רק ביטול עשה, וי"ל].

מיהו יש לעיין דלכאורה אם כל ההיתר משום כבוד הבריות, א"כ לכאורה יכול להפקיר את הבגד [או להקנותו לאחר] וממילא לא יהיה בעיה של כבוד הבריות, ואין שום היתר ללבוש את זה ולבטל מצות עשה דאורייתא של ציצית, ועיין.

ג. ועיין בשפ"א שרצה לומר שכונת הגמרא איפסיק קרנא דחוטיה היינו שנעשה הקרן עגולה, וממילא לא חייב הבגד כלל בציצית, ולא קשה כלל קושיית המרדכי.

מהתם הוי שדיתיה.

האחרונים תמהו מאי טעמא לא הוי מתעסק, שהרי התכוין ללבוש את זה ולא לשאת את זה כמשוי, ויש לדון בהא.

לח.

פרק התכלת.

הלבן אינו מעכב את התכלת והתכלת אינו מעכב את הלבן.

א. צ"ע שאעפ"י שלבן לא מעכב את התכלת והתכלת אינו מעכב את הלבן, מיהו מ"מ כשלוש בגד של ד' כנפות בלא תכלת מבטל מצות עשה דאורייתא של תכלת, וכיצד מותר ללבוש בגד של ד' כנפות בלא תכלת.

וכן יש לתמוה על מנהגנו שלובשים ד' כנפות בלא תכלת, ולכאורה צ"ע שאעפ"י שיש קיום מצוה בלבן בלא תכלת, מיהו מאידך גיסא יש כאן ביטול עשה דאורייתא של תכלת, וכיצד שרי ללבוש את זה.

ב. ועיין בשאג"א (סי' לב) שהוכיח מקושיא זו כשיטת המרדכי שאדם שאנוס ואין לו ציצית יכול ללבוש בגד של ד' כנפות בלא ציצית [והובאו דבריו לעיל] ומשום הכי כיון שאנחנו אנוסים [שהרי אין לנו תכלת] ממילא מותר ללבוש בגד של ד' כנפות ואעפ"י שמבטלים בכך את המצוה של תכלת.

מיהו צ"ע לחולקים על המרדכי וס"ל שאסור לאדם ללבוש בגד של ד' כנפות ואעפ"י שאנוס, א"כ כיצד אנו לובשים בגד של ד' כנפות ולא חוששים לביטול עשה של תכלת.

ג. ועיין בקה"י (מנחות סי' כג) שדחה שאה"נ יש כאן ביטול עשה, מיהו העשה של ציצית דוחה את הביטול עשה של תכלת, ועשה דוחה עשה, ומשום הכי מותר ללבוש בגד של ד' כנפות ואעפ"י שאין בזה תכלת.

שם.

לעיל הובא בשם הקה"י שהטעם שמותר ללבוש ציצית בזה"ז, ואעפ"י שמבטלים בכך את המצות עשה דאורייתא של תכלת, משום שהעשה של ציצית דוחה את הביטול עשה שאין תכלת.

והעולם מעיר שידוע שנחלקו הביאור הלכה ושאר האחרונים מה הדין אדם שלבש בגד של ד' כנפות בלא כונה לשם מצוה, האם נחשב שביטול עשה של ציצית, וכלובש בגד של ד' כנפות בלא ציצית, או שאעפ"י שאין לו קיום מצוה של ציצית מיהו לא חשיב ביטול עשה, שהרי מ"מ יש לו ציצית בד' כנפותיו.

ובפשוטו למבואר אף אי נימא דלא חשיב ביטול עשה של ציצית, מיהו מ"מ ודאי שביטול עשה של תכלת, שהרי בכהאי גוונא שאינו מקיים את המצוה של ציצית אין מה שידחה את הביטול עשה של תכלת, וממילא ביטול את העשה של תכלת, ופשוט.

לח:

אלא אמר רבא לא נצרכא אלא לגרודמין דאי איגרדם תכלת וקאי לבן ואי איגרדם לבן וקאי תכלת לית לן בה.

א. משמעות לשון הגמרא נראה שלא סגי בכך שנשאר גרודמין [כדי שיעור עניבה וכדמפרש הש"ס], ובעינן שישאר גם חלק מהחוטים שלמים, וע"כ קמ"ל מתני' שלבן מהני להשלים לתכלת וכן איפכא.

ולפי"ז אם כל החוטים נפסקו ונשאר מהם רק כדי עניבה הטלית פסולה, ומשום שלא מהני גרודמין כשלא נשאר חלק מהחוטים שלמים, וכן נקט ר"ת.

<p>חבורת הלכה "עטרת שמואל ולאה" לע"נ ר' שמואל ולאה ולייבו ר' יצחק והתורה נשמאל לייבו ר' יצחק</p>	<p>חבורת דף היומי "חבורת השותפים" לע"נ ר' שמואל ולאה ולייבו ר' יצחק</p>	<p>חבורת מסכתות ש"ס "תורת מאיר" לע"נ ר' שמואל ולאה ולייבו ר' יצחק</p>	<p>חבורת דף היומי "תורה שלמה" לע"נ ר' שמואל ולאה ולייבו ר' יצחק</p>	<p>חבורת הלכה "תורת שלמה זלמן" לע"נ ר' שמואל ולאה ולייבו ר' יצחק</p>	<p>חבורת דף היומי "חבורת השותפים" חבורת דף היומי בהלכה "חזון יקותיאל" לע"נ ר' שמואל ולאה ולייבו ר' יצחק</p>	<p>חבורת מסכתות הש"ס "עליית אליהו" לע"נ ר' שמואל ולאה ולייבו ר' יצחק</p>	<p>חבורת ילבי חפץ כבוד הבריות קהילת קצות החושן</p>
--	--	--	--	---	--	---	---

ב. מיהו שיטת שאר הראשונים שאף אם כל החוטאים נפסקו ונשאר בהם כדי עניבה הציצית כשרה, ולא בעינן שישארו חלק מהחוטאים שלמים, וכן פסק הרא"ש (סי' ז). [ולפי"ז כונת הגמרא שתכלת אינו מעכב את הלבן היינו שאם חלק מהחוטאים נפסקו לגמרי ולא נשאר בהם כדי עניבה, לרבי שאחד מעכב את חברו מועיל מה שנשאר חלק מהחוטאי לבן בשביל החוטאי תכלת ולרבנן לא מהני עיי"ש].

ועיין בשו"ע (סי' יב) שהביא את ב' השיטות, והרמ"א כתב שצריך להחמיר כדעת ר"ת שלא מהני עניבה אם לא נשאר חלק מהחוטאים שלמים.

ג. ולא מבואר שורש הדברים וסברת ר"ת ואם מהני גרדומים מאי טעמא לא מהני לכל החוטאים, ומאי טעמא בעינן שישארו ב' חוטאים שלמים, ועיין.

ומאן תנא דפליג עליה דרבי האי תנא הוא וכו' שאמר משום רבי יוסי הגלילי אין לו לבן מטיל תכלת.

א. עיין בבעל המאור (שבת כה: - יב. מדפי הרי"ף) שכתב שמשמע בגמרא שהתנא שחולק על רבי הוא יחידאה, ולא סתם מתני', וממילא קיי"ל כרבי שתכלת מעכב את הלבן והלבן מעכב את התכלת, ולפי"ז בזה"ז שאין לנו תכלת ליכא כלל מצות ציצית, מיהו סיים שלא מלאו לבו להורות כן.

מיהו שאר הראשונים פליגי עליה וס"ל שקיי"ל כרבנן שתכלת לא מעכב את הלבן, וממילא אף בזה"ז יש קיום מצות עשה של ציצית.

ב. ועיין ברמב"ן שכתב שלשיטת הבעל המאור היוצא לרה"ר בציצית בזה"ז חייב חטאת, שהרי כיון שאין בזה תכלת ליכא בזה כלל קיום מצוה, ומפורסם שהגר"ח מבריסק לא יצא לרה"ר עם טלית ומשום שחשש לשיטת הבעל המאור שאין קיום מצוה בלבן בלא תכלת, וממילא הוי הוצאה בשבת.

לט:

ופליגא דרב נחמן דאמר השיראים פטורים מהציצית.

א. הראשונים נחלקו כיצד קיי"ל, והאם קיי"ל שכל הבגדים חייבים בציצית מהתורה או שרק בגד של צמר ופשתים חייב בציצית מהתורה, ועיין בשו"ע (או"ח סי' ט סעי' א) שפסק שרק צמר ופשתים חייבים מהתורה, מיהו הרמ"א פסק שכל המינים חייבים מהתורה.

ועיין במ"ב שם שכתב בשם האליה רבה והארצות החיים שירא שמים יחמיר ויעשה טלית של צמר כדי שיתחייב מהתורה ואפילו לדעת המחבר.

ב. מיהו ידוע שהגר"א לבש בגד של ד' כנפות שאינו צמר, וצ"ע מאי טעמא לא לבש בגד צמר כדי לקיים מצות ציצית מהתורה אף לשיטת השו"ע.

ובספר שיח אליהו אות ט"ו (נדפס בסידור הגר"א אישי ישראל השלם בסוף ספר מעשה רב) כתב הטעם שהבגדים תחתונים שהיו אז נעשה מפשתן, והגר"א לא רצה ללבוש על בגד פשתן בגד של צמר, מחשש שעטנו.

מיהו הביא עוד טעם בשם ר' שמואל סלנט, שכיון שהגר"א לבש בלא"ה טלית גדול של צמר כל היום, רצה לקיים עוד מצוה דרבנן בטלית קטן של שאר מינים, ובפשוטו כונתו שרצה הגר"א לקיים גם מצוה דאורייתא של ציצית וגם מצוה דרבנן, והדברים מחודשים.

ומובא בשם החזון איש (עיין בספר דעת נוטה) שהגר"א לבש טלית קטן של כותנה להראות שיכול לקיים מצות ציצית גם בכגד של שאר המינים.

גן הדסים

חבורת הלכה
"עטרת שמואל ולאה"
 לע"נ הרב שמואל ולאה וליינא רייז
 והתורה נשמאל ליינא רייז

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"

חבורת מסכתות ש"ס
"תורת מאיר"
 לע"נ הרב ר' מאיר נאדל ונרתק ע"ל

ברכפלד

חבורת דף היומי
"תורה שלמה"
 לע"נ הרב ר' שלמה זלמן ע"ל
 ונחם נחמן ע"ל

חבורת הלכה
"תורת שלמה זלמן"
 לע"נ הרב ר' שלמה זלמן ע"ל

חבורת דף היומי
"חבורת השותפים"
 חבורת דף היומי בהלכה
"חזון יקותיאל"
 לע"נ הרב ר' יקותיאל וצאנא ע"ל

קרית ספר

חבורת מסכתות הש"ס
"עליית אליהו"
 לע"נ הרב ר' אליהו ע"ל
 ג' רבאן ו' רייזב ע"ל

חבורת
ליב הפץ
 כבוד הרב
 קהילת קצות החושן